

ÍNDIX

«Mares espirituals» i «obres inoportunes»	13
1. Christine de Pisan i <i>La ciutat de les dames</i> (1405).....	19
2. Marie de Gournay i <i>Greuge de les dones</i> (1626).....	35
3. François Poullain de la Barre i <i>Sobre la igualtat dels dos sexes</i> (1673).....	47
4. Olympe de Gouges i <i>Declaració dels drets de la dona i de la ciutadana</i> (1791).....	57
5. Mary Wollstonecraft i <i>Vindicació dels drets de la dona</i> (1792)	73
6. Flora Tristán i <i>Hem d'acollir les dones estrangeres</i> (1835)	87
7. John Stuart Mill i <i>La subjugació de les dones</i> (1869)	103
8. Charlotte Perkins Gilman i <i>El paper de paret groc</i> (1892)	115
9. Virginia Woolf i <i>Una cambra pròpia</i> (1929).....	129
10. Simone de Beauvoir i <i>El segon sexe</i> (1949).....	145
11. Betty Friedan i <i>La mística de la feminitat</i> (1963)	161
12. Valerie Solanas i <i>Manifest SCUM</i> (1967).....	175

13. Juliet Mitchell i <i>La condició de la dona</i> (1971).....	187
14. Angela Davis i <i>Dones, raça i classe</i> (1981).....	205
15. Joanna Russ i <i>Com destruir l'escriptura de les dones</i> (1983)	225
16. Judith Butler i <i>Problemes de gènere</i> (1990)	245
17. Françoise d'Eaubonne i <i>El sexocidi de les bruixes</i> (1999)	255
18. bell hooks i <i>El feminisme és per a tothom</i> (2000).....	269
19. Silvia Federici i <i>Caliban i la bruixa. Dones, cos</i> <i>i acumulació primitiva</i> (2004).....	283
20. Nancy Fraser, Tithi Bhattacharya i Cinzia Arruzza i <i>Manifest. Feminisme per al 99%</i> (2019).....	297
Bibliografia	313

«MARES ESPIRITUALS» I «OBRES INOPORTUNES»

«On són les dones?», «Què és una dona?», «Hi ha tan sols dones?», es preguntava Simone de Beauvoir a la introducció d'*El segon sexe* (1949), primer estudi complet sobre la condició de la dona a Occident que relançava el feminisme després de la Segona Guerra Mundial. El 1947, amb trenta-nou anys, Beauvoir feu el primer viatge a Nova York i s'adonà que les circumstàncies de les dones als Estats Units eren completament diferents de la seva, tan assumida i poc qüestionada fins aleshores. Si bé, abans de marxar cap a Amèrica, l'autora havia recopilat històries de franceses perquè volia fer-ne un article comparatiu amb les americanes, l'experiència transoceànica esdevingué un punt d'inflexió i la correlació entre la teoria i la praxi. A més de comprovar en primera persona la societat en què s'havia convertit el gegant capitalista de l'altra banda de l'Atlàntic (xovinisme, anticomunisme, pobresa, caça de bruixes, conformisme, invocació dels diners, poca consideració per les idees...), segons explicava a la biògrafa Deirdre Bair (1990), la desil·lusió capital li vingué de les dones, de la seva manca d'ambició personal i professional. En general, tot i disposar de més autonomia econòmica, les nord-americanes de la postguerra, a diferència de les franceses, havien perdut l'esperit de revolta i d'autoafirmació de les mares i les àvies. «Eren felices? Se sentien bé amb elles mateixes? Eren lliures?», s'interrogava.

Quan tornà a París, Simone de Beauvoir no parà d'escriure, durant sis mesos, sobre les seves experiències a «cinelàndia» (per

dir-ho com Mary McCarthy a l'article «Mlle. Gulliver en Améri- que», que dedicà a la francesa). Després de publicar *L'Amérique au jour le jour* (1948), es posà a redactar frenèticament *El segon sexe* per tal d'esbrinar què significava «ser una dona», des de la prehistòria fins al segle xx, i com havien evolucionat les desigualtats entre els homes i les dones al llarg del temps. Beauvoir llegí i rellegí autores i autors, clàssics i contemporanis, i observà l'entorn propi amb una nova mirada desemmascaradora. Experimentà una epifania que li mostrà que la societat era selectivament androcèntrica i patriarcal i que la seva educació s'havia alimentat amb obres i mites masculins. Aquest despertar sobtat i introspectiu li infongué un interès gairebé exclusiu per indagar en les dones. Sense adonar-se que fins aleshores havien viscut en un context no equitatiu, ho deixà tot per reflexionar sobre la subalternitat femenina. Amb altres factors personals i intel·lectuals, l'aventura nord-americana propicià que Beauvoir escrivís un dels assaigs més rellevants de la història de les dones i del feminisme de tots els temps.

«Per a les dones de la meva generació, la mare espiritual va ser Simone de Beauvoir, i el primer aliment feminista intel·lectual, *El segon sexe*» (2002: 50), afirma la filòsofa Victoria Sendón de León. «Va ser, és i serà un llibre fonamental» (2008: 28), assevera l'escriptora Marta Pessarrodona. Aquesta última també recorda que, als anys seixanta, a la Universitat de Barcelona les dones es dividien en dos bàndols: «Les que havíem llegit *El segon sexe* i les que no, i pràcticament anàvem a bufetades». Afegeix que va ser «una obra inoportuna», «com solen ser totes les grans obres»: «Qui volia, el 1949, sentir parlar de dones en una Europa que amb prou feines es refeia de la Segona Guerra Mundial i ja no podia mirar cap a un altre costat enfront de l'extermini de milions de persones? Simone ho va fer. Honor i glòria per a ella, reconeixement que m'acompanyarà a la tomba». Així mateix, la filòsofa Celia Amorós apunta que *El segon sexe* va ser un clàssic que va

marcar una fita històrica en l'última etapa de la dictadura franquista: «Aquest llibre va imprimir caràcter tant a l'ideari com als programes vitals de moltes dones del meu mitjà i la meva generació» (2009: 192). També l'acadèmica Marta Segarra en destaca la universalitat: «No podem obviar la lectura d'*El segon sexe* si ens interessa la situació material i simbòlica de les dones en el món d'ahir, d'avui i demà» (2009: 20). Per a Sendón de León, Pessarrodona, Amorós i Segarra, igual que per a moltes altres activistes i intel·lectuals, Beauvoir ha estat una «mare simbòlica», i *El segon sexe*, un «llibre de capçalera».

Com Simone de Beauvoir, totes les autores que presentem en aquest llibre són «mares espirituals» estrangeres, i els seus assaigs, textos i manifestos, «obres inoportunes». Malgrat experimentar circumstàncies històriques, polítiques, socials i personals d'exclusió, hostilitat i ostracisme, les seves obres aconseguiren veure la llum i ara formen part de la genealogia literària feminista de la cultura. En conjunt, han ajudat a (re)construir «una altra memòria i una altra tradició» (Marçal, 2004: 142), que contraresta el cànon asimètric que els discursos patriarcals dominants han imposat al llarg del temps. La literatura feminista també té una tradició sòlida i consolidada.

Aquí presentem sis centúries de referents teòrics: a l'inici del segle xv, la primera escriptora de la literatura francesa que va poder viure de la ploma, Christine de Pisan; al segle xvii, l'escriptora i traductora Marie de Gournay i el filòsof cartesià François Poullain de la Barre; al segle xviii, la revolucionària francesa considerada la primera feminista de la història, Olympe de Gouges, i l'escriptora i activista anglesa Mary Wollstonecraft; al segle xix, l'autora socialista i sufragista francesa d'origen peruà Flora Tristán, el filòsof i economista anglès John Stuart Mill i la sociòloga i activista política estatunidenca Charlotte Perkins Gilman; al segle xx, el feminisme literari de Virginia Woolf, l'existencialista de Simone de Beauvoir, el liberal de Betty Friedan, el

radical misàndric de Valerie Solanas, el socialista de Juliet Mitchell, el marxista d'Angela Davis, el radical de Joanna Russ, la teoria queer de Judith Butler i l'ecofeminisme de Françoise d'Eaubonne; i a la segona dècada del XXI, el pensament crític de bell hooks, el feminisme de tradició marxista de Silvia Federici i els principis del moviment Me Too de Nancy Fraser, Tithi Bhattacharya i Cinzia Arruzza. Totes defensen, sense subterfugis, la igualtat entre els homes i les dones i els drets civils i fisiològics de les dones, en contra dels fonaments androcèntrics i masclistes del poder econòmic, polític i institucional dels seus temps, antics o moderns.

Christine de Pisan, Marie de Gournay, François Poullain de la Barre, Olympe de Gouges, Mary Wollstonecraft, Flora Tristán, John Stuart Mill, Charlotte Perkins Gilman, Virginia Woolf, Simone de Beauvoir, Betty Friedan, Valerie Solanas, Juliet Mitchell, Angela Davis, Joanna Russ, Judith Butler, Françoise d'Eaubonne, bell hooks, Silvia Federici, Nancy Fraser, Tithi Bhattacharya i Cinzia Arruzza no són dones «excepcionals», «coartada» o «per mostra» (Marçal, 2004: 135). Totes plegades formen part d'una tradició escamotejada que ha calgut rescatar i recuperar, perquè el sistema literari patriarcal s'havia ocupat de menystenir-la, censurar-la i ocultar-la fins a l'oblit. No fa gaire temps, la genealogia de la cultura era «masculina, dins de la qual algunes dones hi han estat "cooptades", "adoptades", "legitimades", sempre d'una en una, sense aparent relació entre unes i altres» (Marçal, 2004: 139). Les autores que presentem aquí sovint no escriuen aïllades, sense relacions ni influències literàries, sinó que, en la mesura que poden, beuen les unes de les altres, dialoguen, forgen espais intel·lectuals i simbòlics de trobada i d'intercanvi, teixeixen una tradició col·lectiva.

On són les dones? Vides i manifestos recupera una vintena d'intel·lectuals (vint dones i dos homes) d'acció literariopolítica dels últims sis segles amb un punt en comú: volen destruir el patriarcat amb la seva escriptura. Unes més llunyanes que d'altres en el

temps, més o menys conegudes, de països diversos però totes de tradició occidental, pertanyents a diferents onades del feminisme, van posar la vida al servei dels ideals i els moviments revolucionaris i d'emancipació de la dona i en van deixar constància escrita. Els vint capítols, ordenats cronològicament segons la data de publicació del text escollit, es divideixen en dues parts: d'una banda, es presenta un esbós biogràfic de cada escriptora, a fi de situar les seves trajectòries activistes i literàries i l'obra en conjunt; de l'altra, es transcriuen alguns capítols o fragments de les obres fonamentals de cada autora, triades en funció que estiguessin traduïdes al català, per reivindicar el paper clau de la traducció en la història de les dones i el feminisme. Inquietes, coratjoses, inconformistes, de vegades turmentades, aquestes creadores i els seus manifestos no poden fer justícia a les generacions de teòriques i activistes que han expressat les seves reivindicacions, experiències i visions de «ser una dona», però sí que poden esdevenir un homenatge a totes, per viure políticament la literatura, per practicar la llibertat sense por, per no posar-se al servei dels discursos dominants de l'època, per denunciar la societat-cultura-institució androcèntrica, per qüestionar les jerarquies i les oposicions binàries, per ser insurreccionals amb totes les conseqüències.

Fa més de trenta anys, el 10 de novembre de 1991, amb motiu de la mort de Montserrat Roig, Maria-Mercè Marçal afirmava que Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig i Helena Valentí, desaparegudes amb pocs mesos de diferència, formaven part de «l'espai imaginari d'on ella havia poat força un i altre cop al llarg dels anys» (2004: 117). De Capmany, en remarcava «l'autoritat», el fet de ser mare «indiscutible i contestada alhora»; de Roig i de Valentí, la «sororitat», aquell sentiment de «complicitat i companyia». Les consideracions de Marçal avalen la transcendència de disposar d'una genealogia cultural femenina i feminista sòlida i resistent, amb doble dimensionalitat, vertical i horitzontal: la verticalitat de les mares i l'horitzontalitat de les germanes. Aquest

ha estat el nostre punt de partida: donar veu i valor a àvies, mares i germanes estrangeres i els seus textos per tal de reconèixer-ne el lideratge i la influència, com també per constatar que no hem començat de zero, que el llegat femení no és discontinu i que autores d'abans i d'ara, d'aquí i d'allà, compateixen una tradició. Malgrat els desequilibris entre territoris i cultures, en els darrers temps sembla que hi ha un consens per afirmar que «la revolució triomfant i no cruenta del segle xx ha estat la de les dones» (Birulés, 2018: 6). No podem oblidar que aquesta revolució és el resultat de moltes lluites i reivindicacions històriques i que no hauria estat possible sense elles: reconforta «saber que *hi són*. Que *hi eren*» (Marçal, 2004: 117).

On són les dones? Vides i manifestos ha comptat amb dones que també hi han estat sempre i amb qui hem intercanviat coneixements, experiències i opinions diverses. Moltes m'han acompanyat en aquest viatge apassionant de la història de les dones i els feminismes, i els ho agraeixo: particularment, a Paula Carbonell Godayol, pel rigor, la perseverança i l'alegria interminables. Moltes gràcies a les bibliotecàries de la UVic-UCC, per la persistència en la recerca de fonts (in)abastables. Als investigadors i les investigadores del Grup d'Estudis de Gènere: Traducció, Literatura, Història i Comunicació (GETLIHC, UVic-UCC), per aprendre-hi cada dia: un agraïment especial a Mireia Canals, Gerard Coll-Planas, Teresa Julio, Ana Palomo, Carme Sanmartí i Caterina Riba. També a les professores i als professors de la UVic-UCC Maria Carme Bernal, Isabel Carrillo, Francesc Codina, Montse Corrius, Eva Espasa, Pere Quer, Marta Otero, Anna Ramon i Xus Ugarte, per la complicitat vital i recercadora. A Montse Ayats, Gemma Medina i Gemma Redortra, d'Eumo Editorial, per l'acompanyament editorial. A l'últim, com sempre, moltíssimes gràcies a Montserrat Bacardí, amiga sàvia i lectora esplèndida, per la paciència i la magnanimitat infinites.